

Μια σημαντική εκδοτική προσπάθεια: Η ιστορία της δημιουργίας του Κεφαλαίου του Μαρξ του Ρ.Ροσντόλσκι

Για το Συγγραφέα

Ο Πέρι Άντερσον χαρακτηρίζει τον Ροσντόλσκι ως έναν από δυο πιο σημαντικούς μαρξιστές (μαζί με τον Ισαάκ Ντόιτσερ), που κληρονομώντας από τη σκέψη και το έργο του Τρότσκι βρέθηκαν επικεφαλής των πρώτων μεταπολεμικών προσπαθειών επανασύνδεσης του κόκκινου νήματος της μαρξιστικής θεωρίας. Αναφερόμενος στο βιβλίο «Η ιστορία της δημιουργίας του Κεφαλαίου του Μαρξ» γράφει : «Ο σκοπός αυτής της σημαντικής περιγραφής της όψιμης οικονομικής σκέψης του Μαρξ ήταν να δώσει στον σύγχρονο μαρξισμό τη δυνατότητα να ξαναβρεί την κεντρική παράδοση της οικονομικής θεωρίας μέσα στον ιστορικό υλισμό, παράδοση που διακόπηκε... στον μεσοπόλεμο.»

Για το Βιβλίο

Το βιβλίο του Ροσντόλσκι «Η ιστορία της δημιουργίας του Κεφαλαίου του Μαρξ» (εκδ. Εργατική Πάλη, Νοέμβριος 2024, 674 σελ.) αποτελεί ένα ορόσημο. Συνέβαλε αποφασιστικά στην ανανέωση του ενδιαφέροντος για τη μαρξιστική οικονομική θεωρία. Έχει κομβική σημασία στην εξέλιξη της «κριτικής της πολιτικής οικονομίας» στον 20ο αιώνα. Δηλαδή, στην κατανόηση και ανάπτυξη της μαρξιστικής οικονομικής σκέψης. Άνοιξε έτσι το δρόμο στην ανάλυση και κατανόηση της εξέλιξης του καπιταλιστικού συστήματος μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Το βιβλίο είναι καρπός μιας επίπονης προσπάθειας δεκαπέντε χρόνων που ανέδειξε τον σημαντικό και καθοριστικό ρόλο της διαλεκτικής στη δημιουργία του Κεφαλαίου του Μαρξ.

Λογική και δομή του Κεφαλαίου

Ο Ροσντόλσκι, χρησιμοποίησε τα *Grundrisse*, «το επιστημονικό εργαστήριο του Μαρξ»: **α)** Για να εξηγήσει τη δομή του *Κεφαλαίου* και γιατί ο Μαρξ κατέληξε σε αυτήν. **β)** Για να φωτίσει και να ερμηνεύσει σωστά τις αναλυτικές κατηγορίες και θέσεις που αποτυπώνονται στο *Κεφάλαιο*: αξία-εργασία, χρήμα, κεφάλαιο (παραγωγή και κυκλοφορία, αξιοποίηση και συσσώρευση), σχήματα αναπαραγωγής, πτωτική τάση του ποσοστού κέρδους, οικονομικές κρίσεις και, θεωρία της «κατάρρευσης» του καπιταλιστικού συστήματος κ.ά.

Η κρίσιμη μεθοδολογική διάκριση του Ροσντόλσκι, που του επιτρέπει να ξεδιαλύνει τα παραπάνω, είναι ότι οι τόμοι I και II του *Κεφαλαίου* ανήκουν στην ανάλυση του «κεφαλαίου γενικά», ενώ ο τόμος III ανήκει στην ανάλυση των «πολλών κεφαλαίων» (όπου εντάσσεται και ο ανταγωνισμός τους). Η έλλειψη κατανόησης αυτού του σημείου έχει οδηγήσει και οδηγεί ακόμη σε πολλά λάθη και παρανοήσεις.

Υπό αυτή την οπτική, ο Ροσντόλσκι θα αναδείξει τόσο τη σημαντική συνεισφορά στην ανάπτυξη της μαρξιστικής πολιτικής οικονομίας από τον Λένιν και τη Λούξεμπουργκ, όσο και ορισμένες αδυναμίες τους. Παράλληλα επικρίνει τις παρερμηνείες της μαρξιστικής θεωρίας από τον Χίλφερντινγκ (και τους σοσιαλδημοκράτες υποστηρικτές της αρμονικής ανάπτυξης του καπιταλισμού) αλλά και από τον Μπαρνανόφσκι και τους Ρώσους «Νόμιμους Μαρξιστές». Η κριτική του δεν περιορίζεται μόνο στους θεωρητικούς των αρχών του 20ου αιώνα, αλλά επεκτείνεται σε μια σειρά σημαντικών μαρξιστών ή ακαδημαϊκών της μεταπολεμικής περιόδου (Πολ Σουίζι, Όσκαρ Λάνγκε, Τζόαν Ρόμπινσον κ.ά.).

Επανασύνδεση και νέες αναπτύξεις

Με το έργο του Ροσντόλσκι, η μαρξιστική πολιτική οικονομία απαλλάχτηκε από τον εκφυλισμό και την καταρράκωση όπου είχε οδηγήσει η μακριά νύχτα του σταλινισμού. Στην πραγματικότητα επρόκειτο για στείρωση της μαρξιστικής έρευνας. Η καλύτερη απόδειξη γι' αυτό είναι η απουσία οποιασδήποτε ουσιαστικής θεωρητικής συνεισφοράς στην ανάλυση του καπιταλισμού από τους θεωρητικούς τόσο των επίσημων ΚΚ όσο και της πρώην ΕΣΣΔ. Το έργο του Ροσντόλσκι ξανάφερε τη Μαρξιστική Πολιτική Οικονομία στις ράγες της και τη συνέδεσε με τα επιτεύγματα των μαρξιστών των αρχών του 20ου αιώνα: Λένιν, Λούξεμπουργκ, Τρότσκι, Πρεομπραζένσκι, Μπουχάριν, Ρούμπιν κ.ά.

Παράλληλα το βιβλίο του Ροσντόλσκι αναζωογόνησε τη μαρξιστική πολιτική οικονομία και αποτέλεσε το θεμέλιο για την αναγέννηση και ανάπτυξη της μαρξιστικής θεωρίας τα τελευταία πενήντα χρόνια. Αυτό αναγνωρίζεται από όλους τους μαρξιστές οικονομολόγους και κυρίως από τον Μαντέλ, αυτόν που κατόρθωσε να αναλύσει ολοκληρωμένα τόσο τη μεταπολεμική ανάπτυξη όσο και την είσοδο στο μακρύ κύμα κάμψης του παγκόσμιου καπιταλιστικού συστήματος (*Ύστερος Καπιταλισμός*, εκδ. Εργατική Πάλη). Ο ίδιος ο Μαντέλ εκτιμούσε τόσο πολύ τον Ροσντόλσκι, ώστε τον συμβουλευόταν για τις δικές του οικονομικές αναλύσεις.

Η ανάγκη της οικονομικής ανάλυσης και του θεωρητικού εξοπλισμού

Στις μέρες μας οι αντιφάσεις του παγκόσμιου καπιταλιστικού συστήματος εκρήγνυται επικίνδυνα. Ζούμε μια κατακλυσμική οικονομική κρίση, την επιταχυνόμενη όξυνση της κλιματικής κρίσης, τρομακτικές κοινωνικές ανισότητες, μια αντιδημοκρατική αναδίπλωση, ακόμη και τη πιθανότητα του αφανισμού της ανθρωπότητας από έναν πυρηνικό όλεθρο. Χρειάζεται λοιπόν η εργατική τάξη να εξοπλιστεί με μια νέα, ολοκληρωμένη ανάλυση του καπιταλιστικού συστήματος – και αυτό δεν μπορεί να γίνει παρά μόνο πάνω σε σημαντικές θεωρητικές παρακαταθήκες όπως το έργο του Ροσσντόλσκι.

Παρόλο που η πολιτική οικονομία (και κυρίως η κριτική της) είναι η καρδιά του μαρξισμού, είναι φανερό ότι λείπουν σήμερα πάρα πολλά πράγματα σε αυτό το πεδίο. Σίγουρα αυτό σχετίζεται με την κρίση που αντιμετωπίζει το εργατικό κίνημα και με τις δυσκολίες με τις οποίες αναμετρείται η προσπάθεια συγκρότησης μιας ισχυρής επαναστατικής αριστεράς. Όμως, η όλη προσπάθεια δεν νοείται και χωρίς την περαιτέρω ανάπτυξη και συμπλήρωση της μαρξιστικής πολιτικής οικονομίας. Σε διεθνή κλίμακα αυτό περνάει μέσα από τη διαμόρφωση στέρεων αγωνιστών από τις νεότερες γενιές.

Το ίδιο ισχύει σε μεγάλο βαθμό και στη χώρα μας, όπου κανείς δεν μπορεί να μένει ικανοποιημένος από τον όγκο και τον προσανατολισμό των οικονομικών μελετών και έργων που εμφανίζονται. Το ανθρώπινο δυναμικό δεν λείπει από την άποψη του μορφωτικού επιπέδου – είναι όμως μεγάλη ανάγκη να τεθεί ο προσανατολισμός της μελέτης, της διάδοσης και της συμπλήρωσης της μαρξιστικής πολιτικής οικονομίας. Ειδικά οι νεότεροι αναγνώστες, που θα θελήσουν να καταπιαστούν με αυτό το έργο θα βρουν στο βιβλίο του Ροσσντόλσκι έναν ανεκτίμητο βοηθό, έναν αστείρευτο πλούτο μεθόδου, ανάλυσης, συμπερασμάτων – αλλά και ένα υπόδειγμα αταλάντευτης στράτευσης στην υπόθεση του Σοσιαλισμού.

Τα *Grundrisse* ήταν τα «τετράδια σημειώσεων» - με άλλα λόγια το προσχέδιο του *Κεφαλαίου*. Στα ελληνικά έχουν εκδοθεί ως *Βασικές γραμμές της κριτικής της πολιτικής οικονομίας* (εκδ. Στοχαστής).

Ο δυτικός μαρξισμός, εκδ. Κέδρος, σελ. 160-162.

Η μετάφραση από τα αγγλικά είναι του Ηρακλή Χριστοφορίδη. Ο πρόλογος, πολύ βοηθητικός για τον αναγνώστη, του οικονομολόγου Νίκου Στραβελάκη. Η έκδοση συνοδεύεται και από ένα κατατοπιστικό βιογραφικό σημείωμα από τον Ερνέστ Μαντέλ, γραμμένο μετά τον θάνατο του Ροσσντόλσκι το 1967.

Η πρώτη έκδοση ήταν στα γερμανικά, το 1968, με τον τίτλο που χρησιμοποιήθηκε και στην ελληνική έκδοση (*Zur Entstehungsgeschichte des Marxschen Kapitals*). Στα αγγλικά έχει εκδοθεί ως *The Making of*

Marx's 'Capital' (Pluto Press, 1977).

Όπως αναφέρει ο ίδιος ο Ροσσντόλσκι στον πρόλογο του (Μάρτιος 1967): «Δεν θα τολμούσα να σχολιάσω τα *Grundrisse*, αν εξακολουθούσε να υπάρχει μια σχολή μαρξιστών θεωρητικών σήμερα... Όμως, η τελευταία γενιά σημαντικών θεωρητικών στο μεγαλύτερο μέρος της έπεσε θύμα της τρομοκρατίας είτε του Χίτλερ είτε του Στάλιν, πράγμα που διέκοψε την ανάπτυξη του σώματος των μαρξιστικών ιδεών για αρκετές δεκαετίες.»

Όπως πολύ εύστοχα σημειώνει ο Π. Άντερσον (ό.π., σελ. 127 κ.έ.) μιλώντας για τη μεταπολεμική αριστερή διανόηση (σχολή της Φρανκφούρτης, Αλτουσέρ κ.ά.), αυτή, με τον χαρακτηριστικό πεσιμισμό της, απομακρύνθηκε από τη μελέτη/ανάλυση της οικονομίας και απορροφήθηκε σχεδόν ολοκληρωτικά στη «μελέτη των υπερδομών» και μάλιστα στους «πιο ειδικούς τομείς» που βρίσκονται «στο 'υψηλότερο' επίπεδο της διαβαθμισμένης απόστασης από την οικονομική υποδομή», δηλαδή την εκπαίδευση, την ιδεολογία, την κουλτούρα, την αισθητική κ.ά. Είναι αρκετά γνωστή και στις μέρες μας η εύκολη (και ανυπόστατη) κατηγορία περί «οικονομισμού», που απευθύνεται ενάντια σε πολλούς που δεν ακολουθούν αυτά τα ρεύματα ή πολύ περισσότερο τον λεγόμενο «μεταμοντερνισμό».

Ο Σταύρος Σκεύος είναι στέλεχος της ΟΚΔΕ.